

**АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА СИСТЕМНІ ЗАГРОЗИ
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ГЛОБАЛЬНОГО
БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ**

Приходько Володимир Панасович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедру міжнародних економічних відносин,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Вигодованець Юрій Павлович

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Аналіз міжнародних наслідків чергової війни російського імперіалізму проти України, дослідження процесів конкурентного протистояння осі авторитарних режимів та світового співтовариства ліберально-демократичних країн у змаганні за новий світовий політичний та економічний порядок дозволяють зробити предметом концептуалізації новітні виклики і системні загрози міжнародної безпеки та безпечного розвитку глобальної економіки.

Перше. Починаючи з 2014 р. у Центральній-Східному мега-регіоні Європи, у безпосередній близькості до кошиків європейської цивілізації, до території найвищого у світі добробуту, сталого розвитку та інновацій (на максимальній відстані двох-трьох днів автомобільних перевезень від поля битви) російською федерацією (РФ), країною – агресором, яка входить чи входила свого часу до таких найважливіших світових геополітичних і гео економічних структур як Рада Безпеки ООН, G-7, G-20 та ОЕСР:

– здійснюється спочатку гібридна, а потім і повномасштабна військова агресія проти України, провідної держави Центрально-Східного мега-регіону Європи, завдаються небувалі за масштабами для періоду після другої світової війни в Європі людські втрати, руйнування економіки, соціальної та індустріальної інфраструктури. У результаті реальний ВВП країни – об'єкта агресії знизився на 28,8 % у 2022 р., а кумулятивне падіння ВВП за 2022–2023 рр. склало 24,7 %. Війна набуває затяжного характеру та ведеться на виснаження економіки України [1];

– у порядку імплементації споконвічної кремлівської доктрини підкорення та знищення українського народу як нації, його суверенної держави агресорами загарбано близько 20% території України та здійснено протиправну анексію окупованої території п'яти регіонів

України. Окупантами порушуються конвенційні умови військових дій щодо військовополонених, у ставленні до населення тимчасово окупованих територій проявляються ознаки геноциду та етнічних чисток, утисків свободи совісті, можливостей національно-культурної ідентифікації та світоглядного вибору [2; 3];

– агресором спричинено багатомільйонну зарубіжну еміграцію та внутрішнє переміщення всередині країни-об'єкта агресії, які мають масштаби глобального значення. Майже третина населення України вимушена була покинути місця свого постійного проживання, стати внутрішньо переміщеними особами (ВПО), виїхати на територію країни – загарбника або отримала тимчасовий захист в дружніх країнах світу та Європи. Примусово депортовано десятки тисяч дітей. Сімнадцять міст європейської України повністю або частково стерті з лиця землі, відбулося катастрофічне погіршення соціально-економічного становища вразливих верств населення, погіршення доступу до соціальних послуг та умов життя значних груп населення внаслідок руйнування житлово-комунальної інфраструктури [4; 5];

– окуповано території, де знаходяться четвертина посівних площ, значні поклади металів, корисних копалин та енергетичних ресурсів на суму понад 12 трлн. доларів США – 63% родовищ вугілля, 11% родовищ нафти, 20% газу, 42% металів і 33% рідкоземельних та інших важливих мінералів. Захоплено найбільшу у Європі атомну електростанцію, відбулося масштабне знищення підприємств металургії та альтернативної енергетики в зоні бойових дій Півдня та Сходу України, продовжуються систематичні ракетні атаки на об'єкти енергетики, портової інфраструктури. Порушено сталі ланцюги постачання, а тимчасово оточене Азовське море перетворено на внутрішнє море країни-агресора [6].

Друге. Серед ключових геополітичних уроків російського вторгнення в Україну слід виділити наступні:

– здійснено руйнацію системи стримування та зобов'язань колективної безпеки, що послідовно трансформувалася і відображалася у рішеннях Ялтинської (1945), Потсдамської (1945), Гельсінкської (1975) конференцій(нарад) та у Будапештському Меморандумі (1994) [7];

– лідери суспільних та економічних думок вільного світу стали заручниками власного надмірно оптимістичного сприйняття світу після Холодної війни та переконаності в тому, що протистояння великих світових потуг залишилося в минулому. Зокрема, хибним виявилось припущення, що сама логіка цивілізаційного процесу гарантує перевагу вільних і відкритих демократичних суспільств над закритими авторитарними системами [8];

– негативну роль зіграв «стратегічний нарцисизм» США та країн НАТО – схильність розглядати міжнародні виклики у суто власному контексті, без огляду на те, як інші країни і сили впливають на майбутнє,

на розвиток подій в світовій політиці та економіці. США та їх союзники, будучи переконаними, що транзит до ринкової економіки, до нормальних зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі, врешті решт демократизація політичного життя, постійно живитимуть ріст ліберальної демократії, намагалися розуміти, розвивати і збагачувати колишніх супротивників – Росію та Китай, залучаючи їх до західних інституцій. Принагідно, країни євроатлантичної системи безпеки скорочували військові спромоги і збройні сили, конвертували виробництво зброї [9];

– потреба відродження колективної оборони та політики стримування, перезапуску військово-промислового комплексу, здатності до негайної відсічі агресії назріла ще у 2008 р. і як показала реакція вільного світу на агресію проти народів Грузії, Сирії, України вже перезріла. США, НАТО, їх союзники – Японія, Австралія, Південна Корея та ін. мусять без зволікань посилювати свої військові потуги та допомогти у зміцненні оборони Україні, Ізраїлю, Тайваню, щоб запобігти розгортанню світового конфлікту. Реформування оборонних систем євроатлантичного співробітництва та Європейського Союзу, що потребуватиме від членських країн удосконалення та здійснення військово-політичного та військово-технічного партнерства у координатах управлінської ефектності;

– фатальною помилкою демократичних країн стала ставка на авторитарні режими у постачанні енергоносіїв, які перетворилися на суттєву загрозу економічній безпеці суб'єктів господарювання, світової економіки, національної безпеки. Контроль над видобутком, експортом і привласненням фінансово-промисловими спільнотами бізнесу та капіталістичної бюрократії (кабірами) доходів від реалізації вуглеводнів та критичної сировини призводить до монополізації ринку споживачів, політичного корумпування та політичної залежності еліт країн-рецепієнтів [10; 11].

У підсумку від мозкових центрів та центрів прийняття рішень країн вільного світу потрібне усвідомлення, що протиріччя та диспропорції на осі Північ-Південь, протиріччя глобальної фінансіалізації та технологічний глобалізм є генераторами турбулентності міжнародної і міжнародної економічної безпеки, потенційними та діючими запальниками сучасних міжнародних політичних, військово-політичних та економічних конфліктів. Потребують удосконалення моніторинг, дослідження та заходи дієвого удосконалення фінансової, інвестиційної, інноваційної, ресурсної, продовольчої, енергетичної і транскордонної безпеки міжнародних економічних об'єднань, країн, суб'єктів господарювання.

Потрібні нові, ефективні способи приборкання спроб розвивати глобальний світ за економічними й політичними кальками минулого та водночас науково фундаментальні, прозорі і переконливі стратегії вирішення глобальних проблем, що спираються на глобальну

мультицивілізаційну, багатонаціональну та інтелектуальну підтримку. Потрібний державний, політичний та корпоративний менеджмент, здатний до гармонізації цілей і параметрів глобальної та національної, енергетичної та кліматичної безпеки та використання задля цього інноваційних економічних та управлінських інструментів. Повномасштабна військова агресія російського імперіалізму проти України, першою за площею європейської країни неросійської частини континенту та протиправна анексія її територій країною-агресором стали міжнародно визнаними детермінантами трансформації систем світопорядку, міжнародних економічних відносин, міжнародної політичної та економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2023 році. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/> (дата звернення: 02.03.2024).
2. Український інститут національної пам'яті. Інформаційні матеріали до 10-ої річниці від початку російсько-української війни URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2024/02/12/Inform-metod.materialy.UINP-do.10-oyi.richn.vid.pochatku.ros-ukrayinskoyi.viyny.12.02.2024.pdf> (дата звернення: 02.03.2024).
3. Щорічна доповідь про додержання та захист прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/images/documents/annual-report-2022.pdf> (дата звернення: 02.03.2024).
4. Так виглядає «звільнення»: які українські міста повністю чи частково зруйновані окупантами. СУСПІЛЬСТВО, 28 грудня 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/12/28/infografika/suspilstvo/tak-vyhladye-zvilnennya-yaki-ukrayinski-mista-rovnistyu-chy-chastkovo-zrujnovani-okupantamy> (дата звернення: 02.03.2024).
5. Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А. Якість життя населення України та перші наслідки війни. Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Київ, 2023. URL: https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 02.03.2024).
6. Anthony Faiola and Dalton Bennett. In the Ukraine war, a battle for the nation's mineral and energy wealth. August 10, 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/10/ukraine-russia-energy-mineral-wealth/> (дата звернення: 02.03.2024).
7. Збігнев Бжезінський. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади / пер. з англ. Г. Лелів. Львів : «Літопис», 2012. 168 с. URL: https://web.archive.org/web/20131109234709/http://www.litopys.lviv.ua/katalog/pdf/brzezinski_zmist.pdf (дата звернення: 02.03.2024).
8. Henry Kissinger: Leadership: Six Studies in World Strategy. 1st Edition, London : Penguin Books, 2022. 499 p, URL: https://www.researchgate.net/publication/369028623_Henry_Kissinger_Leadership_Six_Studies_in_World_Strategy (дата звернення: 02.03.2024).
9. Макмастер Герберт. Поля битв. Боротьба за захист вільного світу. Battlegrounds: The Fight to Defend the Free World by H. R. McMaster / пер. з англ. Н. Коваль. Київ : Наш формат, 2023. 424 с. URL: <https://nashformat.ua/products/polya-bitv.-borotba-za-zahyst-vilnogo-svitu-709572> (дата звернення: 02.03.2024).

10. Is Russia's Economy Growing or Shrinking? It Depends on the Forecaster. Stephanie Stamm Follow Graphics Reporter, The Wall Street Journal. URL: <https://www.wsj.com/articles/is-russias-economy-growing-or-shrinking-it-depends-on-the-forecaster-41e7af0c> (дата звернення: 02.03.2024).

11. Officials are preparing for the potential of more turbulent U.S. relations and another trade war should Trump get re-elected Beijing Braces for a Rematch of Trump vs. China URL: https://www.wsj.com/world?mod=nav_top_section (дата звернення: 02.04.2024).